

DOI regisztrálása tudományos folyóiratok tartalmaihoz

Bevezetés

A Digital Object Identifier (DOI®) rendszer a digitális környezetben fellelhető tartalmak azonosítására szolgál. Olyan aktualitást igénylő információ szolgáltatására használják, mint például hol (milyen linken) találhatóak a világhálón ezek a dokumentumok. A digitális tartalmak tulajdonságai – ide értve azt is, hogy hol található a világhálón – idővel változhatnak, a DOI azonban változatlan marad.^[1]

„A digitális objektum – amely lehet szöveg-, kép-, hang-, videofájl stb. – a DOI-t akkor is »viszi magával«, ha máshová kerül az interneten; akár az eredeti szolgáltató strukturálja át a szervert, akár más szolgáltató gépre kerül a szóban forgó dokumentum (vagyis megváltozik az URL)»^[2]

„A rendszert az International DOI Foundation üzemelteti, egy nyílt konzorcium, mind kereskedelmi, mind nem nonprofit partnerekkel.»^[1] A szervezetet 1998-ban alapították, az első igazgatója Norman Paskin lett. „A DOI rendszerhez tartozó regisztrációs ügynökségek már több mint 55 millió DOI-t osztottak ki az Egyesült Államokban, Ausztráliában és Európa-szerte. A DOI azonosításra történő használata sokkal könnyebbé és kényelmesebbé teszi a szellemi tulajdon kezelését a világhálón, és lehetőséget ad automatizált szolgáltatások és műveletek kialakítására.»^[1]

A DOI természetesen nem „jár” automatikusan minden digitális tartalomhoz. Annak a szerzőnek a fejében, aki szeretné, hogy az online fellelhető tartalom rendelkezzen DOI-val, bizonyára megfogalmazódik a kérdés, hogyan is kezdjen neki a dolognak.

Az igénylés

Annak érdekében, hogy a DOI valóban egyedi azonosító maradjon, valakinek kontrollálnia, ellenőriznie kell a DOI-k kiosztását. Mivel napjainkban nagyon sokféle digitális tartalommal találkozunk, szinte lehetetlen lenne ezt egyetlen, központi irodában lebonyolítani. Így a DOI igénylése az adott dokumentumtípustól függően más és más ügynökségen keresztül zajlik, amelyek különböző területekre specializálódtak. A kutatókat, orvosokat leginkább az oktatási, tudományos folyóiratcikkek, könyvek, konferenciakiadványok érdekelhetik. Ebben az esetben a **CrossRef** regisztrációs ügynökség az, amelyikhez fordulnunk kell – a továbbiakban ennek menetét tárgyaljuk részletesebben. A többi regisztrációs ügynökség lis-

tája, és az általuk bejegyeztethető dokumentumtípusokról a következő linken tájékozódhatunk: http://www.doi.org/registration_agencies.html

A CrossRef-et a PILA (Publishers Internation Linking Association, Inc.) működteti, amely 2000 januárjában kezdte meg munkáját. 2001 februárjában már jelentős mennyiségű, szám szerint 3505 folyóirat, és 2 599 504 rekord, illetve 67 regisztrált kiadó szerepel az adatbázisukban.^[3] A feltöltött rekordok száma alapján rangsorolt „legjobb” 15 kiadó az első év tekintetében az 1. táblázatban található.

1. táblázat

**Az első évben
(2000. január–2001. január) a legtöbb rekordot feltöltő kiadók listája^[3]**

Név	Rekordok száma
Elsevier Science	1 020 139
John Wiley & Sons, Inc.	294 291
American Physical Society	174 225
Academic Press	170 076
IEEE	146 837
Springer-Verlag	107 757
Institute of Physics	75 442
Blackwell Science	47 619
International Union of Crystallography	40 514
Taylor & Francis Ltd.	36 067
American Society for Biochemistry & Molecular Biol	30 347
American Psychological Association	30 206
OUPJOURNALS	29 479
The Royal Society of Chemistry	21 134
SCIENCE	17 722

Természetesen az ügynökséghez egyre több és több folyóiratot regisztrálnak, ennek köszönhetően a feltöltött rekordok száma is nőtt. Ezek gyarapodása az elmúlt 12 évre visszatekintve nagyjából lineárisnak mondható.

Ahhoz, hogy CrossRef taggá váljunk, papíralapú regisztrációs nyomtatvány, valamint tagsági szerződés kitöltése szükséges, ami e-mailben igényelhető. Ebből két eredeti, aláírt példányt postai úton vissza kell juttatni az ügynökséghez.^[4]

Ezen nyomtatványok kitöltéséhez az alábbi információk szükségesek:

- 1) Membership Application& Data Form:
 - A szervezet, kiadó neve, amely a tagságot igényli.
 - Körülbelüli éves kiadói bevétel (az éves tagsági díj meghatározásához szükséges, lásd lejjebb).
 - Milyen közleménytípusokhoz tervez a szervezet DOI-t rendelni (Folyóiratok és cikkek/Könyvek és fejezetek/ Konferencia-kiadványok stb.).
 - Tartalmaz-e a közlemény hivatkozásokat?
 - Eredeti-e a közlemény?

- A publikációk URL címe.
- Full-text hozzáférés biztosítása a CrossRef részére (Felhasználónév/Jelszó páros adása, vagy a CrossRef IP-címének engedélyezése (208.254.38.69).

2) PILA Membership Agreement:

- A szervezet neve, amely a számot igényli.
- Három kontaktszemély adatai (név, cím, email cím stb.):
 - „Üzleti kontakt” (tagsági, működési kérdésekért felelős személy);
 - „Technikai kontakt” (IT-kérdésekért felelős személy);
 - „Számlázási kontakt” (Fizetésért, számlázásért felelős személy).
- Egy „ügynök”, akit a szervezet megbíz az ügyek intézésével (Opcionális)

Amint ezen információk mindegyike a birtokunkban van, a papírok kitöltése gyorsan fog menni, és ahogy elkészült, postára adhatjuk.

Mennyibe kerül?

A CrossRef árképzésében (http://www.crossref.org/02publishers/20pub_fees.html) olvasható, hogy az éves tagsági díj 2012-ben 275 USD (amennyiben a publikáló intézmény vagy kiadó éves bevétele nem éri el az 1 millió dollárt, lásd: 2. táblázat), amelyről minden év januárjában állítják ki a számlát.

2. táblázat

Az éves tagsági díj mértéke a kiadó éves bevételének függvényében¹⁵¹

Éves bevétel	Éves tagsági díj
< 1 millió USD	275 USD
1– 5 millió USD	550 USD
5– 10 millió USD	1 650 USD
10– 25 millió USD	3 900 USD
25– 50 millió USD	8 300 USD
50–100 millió USD	14 000 USD
100–200 millió USD	22 000 USD
200–500 millió USD	33 000 USD
> 500 millió USD	50 000 USD

A regisztrációs nyomtatványok (és valószínűleg az éves tagsági díj) beérkezése után megkezdődhet a folyóiratok, cikkek DOI-val történő ellátása. Ez további költségeket rejt magában, mivel a tagsági díjon felül minden kiosztott DOI után fizetni kell a CrossRef-nek, a 3. táblázat alapján.

A DOI igénylések után negyedévente összesítve küldik a számlát (januárban, áprilisban, júliusban és októberben).

**A kiosztott DOI-k darabonkénti ára
a DOI-val ellátni kívánt közlemény típusának függvényében^[6]**

folyóiratcím	ingyenes
könyvcím	
folyóiratok/újságok: évfolyam, kötet, cikk	
konferenciakiadvány	
konferenciacikk	\$ 1,00
adatbázis	
szabvány	
értekezések és disszertációk	
„backfile” (minden közleménytípus)	\$ 0,15
komponensek, adathalmazok, adatelemek (current and backfile)	\$ 0,06
könyvfejezet (kivéve konferenciakiadvány fejezete) bekezdésenként/fejezetenként 250 fejezet/könyv-ig	\$ 0,25
könyvfejezet bekezdésenként/fejezetenként 250 fejezet/könyv-től	\$ 0,15

Az igénylés menete

A közlemények DOI-val történő ellátása a mi feladatunk, és ez a legegyszerűbben az alábbi linken lehetséges: <http://www.crossref.org/webDeposit/> Itt szükségünk lesz a CrossRef felhasználónevünkre és jelszavunkra, amit korábban megkaptunk.^[4]

A DOI két részből áll: [prefix] és [suffix]. A prefixet a CrossRef adja, és a kiadót azonosítja, nem változtathatunk rajta, és mindig „10.”-tal kezdődik.

A suffix részt a kiadónak saját magának kell kitalálnia, és az előbb látott linken ellátnia a dokumentumait a suffix résszel. Ez teljesen a kiadóra van bízva, viszont arra ügyelni kell, hogy a saját érdekekben is suffix konzekvensen, logikusan épüljön fel.

Ilyen felépítésre néhány példa:

[folyóirat kód].[kötet].[évfolyam].[füzet].[cikk_sorszám]
[folyóirat kód].[évfolyam].[cikk_kód]

(A cikk_kód a szerkesztőségi rendszerben használatos egyedi azonosítója a cikknek.)

Mivel ez a szám be kell, hogy kerüljön a nyomtatottba is (majd ez alapján kerül be az XML fájlba), ezért ezt a DOI-t a tördelő vagy a szerkesztőbizottság készíti.

Amikor DOI-val szeretnénk ellátni cikkünket, szükséges a cikk URL-jének megadása, ugyanis ez alapján ellenőrzi majd a CrossRef annak helyességét. Így felmerülhet a kérdés, hogy vajon előbb kell megjelennie online a folyóiratnak, hogy a nyomtatottba már bekerülhessen? A válasz egyszerű: nem.

A prefix nem változik, így ezzel nincsen különösebb teendő, a suffixet pedig ha következetesen adjuk meg, akkor nem lehet gond vele: ha egyszer már egy formá-

tumot „befogadott” a CrossRef, onnantól kezdve már előre dolgozhatunk. Ennek szemléltetésére egy példával élünk:

Legyen folyóiratunk címe „A Példa Folyóirat”(APF), amely havi rendszerességgel jelenik meg.

Regisztráltunk a CrossRefnél, megküldtük a prefixet ami legyen a példa kedvéért „10.1234/”.

Tegyük fel, hogy éppen a 100. évfolyamnál járunk 2012 januárjában. Ekkor ebben a számban az első cikknek adhatjuk a következő DOI-t:

10.1234/APF.100.2012.1.1

A második cikk rendre lehet: 10.1234/APF.100.2012.1.2

A következő (februári) szám első cikke pedig ehhez igazodva:

10.1234/APF.101.2012.2.1

Talán a példán keresztül belátható, hogyan kerülhet be korábban a DOI a nyomtatott verzióba.

Nemcsak a cikkeket lehet ellátni DOI-val, hanem az abban szereplő képeket, táblázatokat stb. is. Ez arra szolgál, hogy aki esetleg hivatkozni szeretne a táblázatra, képre, elég közvetlenül a táblázatot hivatkozni. Az előző példához ragadva, „A Magyar Folyóirat” 101-es évfolyam, 2012. februári számának, 5. cikkében található 1. ábra, és 2. táblázat DOI neve rendre lehet: 10.1234/AMF.100.2012.1.1.fig.1 és 10.1234/AMF.100.2012.1.1.tbl.2

Természetesen ez nem kötelezően követendő minta.

Szabályok a tagság megszerzése után

Természetesen azzal, hogy CrossRef-taggyá váltunk, még nincsen vége kötelezettségeinknek. A DOI megkönnyíti az online tartalmak nyilvántartását, és annak érdekében, hogy ez valóban könnyítés legyen, lefektettek néhány alapvető szabályt, amelyeket be kell tartanunk.

Szükségessé például a jól elkészített leírás – mivel mindig képesnek kell lennünk a tartalom beazonosítására –, amelynek tartalmaznia kell azt az URL-t is, amely a DOI-val ellátni kívánt tartalomra mutat.

Ezt a leírást, beleértve az URL-t naprakészen kell tartani, még akkor is, ha már a CrossRef tagság esetlegesen megszűnik. Továbbá el kell még fogadnunk azt, hogy a megszerzett DOI nem törölhető vagy változtatható.

A DOI-val rendelkező hivatkozásokat DOI-val együtt csatolni kell a dokumentumhoz maximum 18 hónapon belül. Amennyiben ez nem történik meg határidőn belül, az a tagság elvesztésével járhat.

* * *

JEGYZETEK

- [1] Welcome to the DOI® System [Internet].
http://www.doi.org/doi_handbook/1_Introduction.html
[megnézve: 2012. 04. 13] (Cikkírás közben az oldal tartalma változott)
- [2] Tószegi Zs.: A szerzői jogok védelmét szolgáló digitális technológia.
TMT, 2006, 53, Online, http://tmt.omikk.bme.hu/print.html?id=4533&issue_id=476
- [3] CrossRef Newsletter Archive [Internet]
http://www.crossref.org/06members/56newsletter_archive.html
[megnézve: 2012. 03. 16]
- [4] Qualifications for membership [Internet]
http://www.crossref.org/help/CrossRef_Help.htm
[megnézve: 2012. 02. 16]
- [5] CrossRef 2012 Annual Fees [Internet]
http://www.crossref.org/02publishers/20pub_fees.html
[megnézve: 2012. 01. 19]
- [6] CrossRef 2012 Deposit Fees [Internet]
http://www.crossref.org/02publishers/20pub_fees.html
[megnézve: 2012. 01. 19]

Szluka Zoltán–Szluka Péter

Az ideális szótár

*„A szellem élteti a nyelvet, s együtt mind a kettő
a nemzetet”*

(Jedlik Ányos)

Milyen lenne az ideális szótár? Mik a jellemzői? És főként: hogyan készítsünk ideális szótárat?

Nehéz kérdések. Sokkal mélyebbre kell kutatni megválaszolásukhoz, mint első látásra gondolnánk. Óriási munkának tűnik – szinte lehetetlennek. Mégsem az!

Mindenekelőtt azonban nézzük, miért is fontos az ideális szótár megalkotása.

Miért kell ideális szótár?

A szótárak, szójegyzékek elengedhetetlen eszközei életünknek. Ott vannak minden iskolában, könyvtárban. A meghatározások ott rejlenek a jobb könyvek, tankönyvek végén, lábjegyzeteiben és többnyire a szövegükbe ágyazva is. Meghatározásokkal kezdődnek a szabványok, szerződések, megállapodások. Sőt, egykor szüleink is csupa meghatározást választottak nekünk, akárhányszor megkérdeztük tőlük: „Mi ez?”